

Удосконалення системи наукових досліджень в інтересах Військово-Морських Сил Збройних Сил України: організаційний аспект

Резюме. Стаття присвячена проблемам організації наукових досліджень в інтересах Військово-Морських Сил Збройних Сил України, як обов’язкової складової їх повноцінного розвитку.

Ключові слова: Військово-Морські Сили; флот; наукові дослідження; наукова установа.

Постановка проблеми. Військово-морська наука набула статусу самостійної в певних межах системи спеціальних знань про закономірності збройної боротьби на морі та розвитку військового флоту. Складність організаційної структури військово-морських сил, наявність в їх складі майже усіх компонентів збройних сил вимагає від військово-морської науки залучення для досліджень різнопрофільних наукових установ, конструкторських бюро і заводів найрізноманітніших напрямів і підпорядкованості [1]. Ця система в Україні була далеко недосконалою ще до окупації АР Крим Російською Федерацією, а нині, сформована з ресурсів, що залишились, та гостро потребує реорганізації (удосконалення).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Система воєнної науки змінюється з часом, відповідно до прийнятого курсу розвитку держави, воєнної та морської доктрин, державних програм розвитку тощо. У різні часи принципи побудови таких систем відрізнялись і досліджувались багатьма науковцями. У новітній історії проблемами наукових досліджень в інтересах Військово-Морських Сил Збройних Сил України займались В. Г. Безкоровайний, С. А. Гайдук, С. В. Яким’як, С. М. Соколюк, В. В. Радчук та інші.

Метою статті є аналіз існуючої системи наукових досліджень в інтересах Військово-Морських Сил Збройних Сил України, формулювання пропозицій, щодо її удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Військово-морська наука повинна оцінити необхідність наявності в складі організаційних структур флоту визначених типів бойових систем, що буде прийнято за основу при

обґрунтуванні програм будівництва, організації, функціонування та бойового застосування, а також всебічного забезпечення сил флоту [2].

Для здійснення наукової і науково-технічної діяльності у Збройних Силах функціонують системи управління науковою і науково-технічною діяльністю, наукових установ (НУ) і консультативно-дорадчих органів [3].

Розглянемо систему наукових установ. Система НУ призначена для виконання наукових досліджень та інших заходів наукової і науково-технічної діяльності в інтересах оборони держави і відповідно до обсягу, рівня завдань та за підпорядкованістю включає НУ, а також НУ у складі вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ), військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів (ВНП ВНЗ). Систему НУ Збройних Сил доповнюють ВВНЗ Збройних Сил, ВНП ВНЗ, на які поширюються права, передбачені законодавством для НУ. Для проведення спільних наукових досліджень та інших заходів наукової і науково-технічної діяльності НУ, ВВНЗ, ВНПВНЗ відповідно до чинного законодавства можуть створювати навчально-наукові, науково-випробувальні та інші комплекси [3].

Враховуючи, що Сполучені штати Америки, безперечно, посідають перше місце в світі за рівнем військово-морського потенціалу, можна дійти висновку, що система наукових досліджень, яка працює на їх національний флот, є однією з найдосконаліших, отож візьмемо її за зразок для аналізу [4, 5].

У 1992 році секретар військово-морського флоту об’єднав існуючі військово-морські науково-дослідні, дослідно-конструкторські та засоби підтримки флоту для

формування корпоративного співтовариства. Ця спільнота складається з єдиної корпоративної дослідної лабораторії (NRL - Naval Research Laboratory), поєднаної з Управлінням військово-морських досліджень (ONR - Office of Naval Research) і чотирьох центрів (Центр військово-морської війни, Військово-морський командний контроль і Центр спостереження за океаном, Військово-морський центр військових дій і Військово-морський центр підводного полювання), які орієнтовані на боротьбу з війною та узгоджені за завданнями.

У рамках консолідації Військово-морська океанографічна і атмосферна дослідна лабораторія з місцями розташування в Космічному центрі Сент-Місіс, Місісіпі та Монтерей, Каліфорнія об'єдналася з NRL, щоб стати тим, що сьогодні існує як корпоративна лабораторія військово-морського флоту (ВМФ).

У своїй діяльності NRL:

- ініціює і проводить широкі наукові дослідження основного та перспективного характеру в наукових галузях, що становлять інтерес для ВМФ;

- проводить науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи, засновані на наукових областях програми;

- у рамках технологічних завдань розробляє прототипні системи, відповідно до конкретних проектів;

- приймає на себе відповідальність як основна НУ, яка здійснює науково-дослідницьку діяльність в областях, що мають унікальну професійну компетенцію, за призначенням військово-морських сил;

- здійснює наукові дослідження і розробки для інших видів військово-морської діяльності, а також спеціально для інших відомств Міністерства оборони і в рамках зусиль, пов'язаних з обороною, для інших урядових установ;

- служить провідною військово-морською НУ для розвитку і підтримки космічних технологій і космічних систем;

- служить провідною військово-морською НУ для проведення досліджень і розробки карт, діаграм і геодезії (MC & G) для Національного агентства геопросторової розвідки (NGA).

NRL, єдина інтегрована корпоративна лабораторія ВМФ, забезпечує військово-

морський флот науковим фундаментом для провадження діяльності.

Батьківська організація NRL – ONR координує, виконує і просуває науково-технічні програми ВМФ і корпусу морської піхоти через університети, урядові лабораторії, комерційні та некомерційні організації ONR надає технічні консультації начальнику військово-морських операцій та секретарю ВМФ, і працює з промисловістю щодо вдосконалення технологічних процесів виробництва. Офіс ONR, розташований в Арлінгтоні, штат Вірджинія, має польове відділення ONR IFO Asia в Японії і польове відділення ONR IFO Europe в Англії.

З цього випливає, що NRL працює як повноцінна корпоративна лабораторія ВМФ, проводячи широкомасштабну багатодисциплінарну програму наукових досліджень і впровадження передового технологічного розвитку, спрямовану на застосування нових і поліпшення існуючих матеріалів, технологій, обладнання, систем океанічних, атмосферних і космічних наук та пов'язаних з ними технологій.

Система НУ, які безпосередньо провадять діяльність в інтересах Військово-Морських Сил Збройних Сил України (далі – ВМС ЗС України) включає такі НУ та ВНЗ (ВНП ВНЗ):

Центральний науково-дослідний інститут озброєння та військової техніки ЗС України (науково-дослідне управління Військово-Морських Сил) [6];

Національний університет оборони України імені Івана Черняховського (кафедра Військово-Морських Сил) [7];

Науково-дослідний центр “Державний океанаріум” (далі – НДЦ “Державний океанаріум”) [8];

Інститут Військово-Морських Сил Національного університету “Одеська морська академія” (далі – Інститут ВМС) [9].

Проаналізувавши їх наукову діяльність, пропонується така класифікація НУ ЗС України:

за рівнями управлінської діяльності:
стратегічний, оперативно-тактичний, тактичний;

за напрямками наукових досліджень
відповідно до компетенції (науковою сферою): розповсюдження радіохвиль, матеріалознавство, космічні технології тощо;

за проблемною областю: озброєння та військова техніка, військове управління, функціонування та забезпечення тощо;

за родом основної наукової діяльності та основною формою виконання наукових робіт, як ті що:

- виконують науково-дослідні (дослідно-конструкторські, проектно-конструкторські, дослідно-технологічних, технологічні, пошукові та проектно-пошукові) роботи;

- провадять винахідницьку та раціоналізаторську роботу;

- готують наукові і науково-педагогічні кадри;

- забезпечують випробування (попередні, визначальні, державні та інші) нових (модернізованих) зразків (комплексів, систем) озброєння і військової техніки;

- виконують оперативні завдання, інші види діяльності, пов'язані з одержанням нових наукових результатів та науковим супроводженням їх практичної реалізації у Збройних Силах тощо.

При цьому НУ можуть буди класифіковані за галузями знань та спеціальностями, за якими провадять діяльність, відповідно до існуючого законодавства, наприклад: воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону; електрична інженерія; інформаційні технології; природничі науки; автоматизація та приладобудування; електроніка та телекомунікації тощо.

У своїй діяльності НУ можуть компіювати одразу декілька, або усі напрями наукових досліджень, проблемні області, галузі знань, види наукової та науково-технічної діяльності. Виконувати наукові дослідження одразу на декількох рівнях управлінської діяльності за декількома/усіма формами виконання.

Розглянемо питання кадрового забезпечення провадження наукової діяльності в інтересах ВМС ЗС України.

Підготовка висококваліфікованих кадрів для корабельного складу національного флоту здійснюється в Інституті ВМС за відповідними спеціальностями [9]. Якісна характеристика укомплектованості науково-педагогічними кадрами Інституту ВМС не витримує критики. Необхідною є підготовка висококваліфікованих науково-педагогічних працівників, розпочати яку потрібно було “ще вчора”.

Підготовка наукових кадрів за спеціальностями 254 “Забезпечення військ (сил)”, 255 “Озброєння та військова техніка”, здійснюється в ад’юнктурах (докторантурах) низки НУ та ВВНЗ (ВНП ВНЗ) МОУ і ЗС України, але теми проведення досліджень (дисертацій) не відповідають специфіці ВМС ЗС України відповідно до існуючих спеціалізацій підготовки (спеціалізації за 254 спеціальністю: “Пошуково-рятувальні та водолазно-аварійні роботи на морі”, “Виховна та соціально-психологічна робота у підрозділах, на кораблях ВМС”; за спеціальністю 255: “Корабельне радіотехнічне озброєння та засоби зв’язку”, “Корабельне ракетно-артилерійське озброєння”, “Корабельне протичовнове, торпедне, мінне та протимінне озброєння”)

Підготовка наукових кадрів за спеціальністю 271 “Річковий та морський транспорт” (спеціалізації: “Кораблеводіння”, “Експлуатація корабельних енергетичних установок”) в установах та закладах Міністерства оборони України та Збройних Сил України не здійснюється взагалі, крім того здійснюється тільки в Національному університеті “Одеська морська академія” [10].

Аналізуючи існуючу структуру можна дійти висновку, що вона є недосконалою. Хоча існує орган, який здійснює координацію наукової та науково-технічної діяльності в ЗС України (Воєнно-наукове управління Генерального штабу) і питання термінових розробок частково вирішується у співвиконанні з науковими установами інших видів, родів, або центрального підпорядкування, а також інших центральних органів виконавчої влади, як показує досвід, це не є панацеєю. Потрібна повноцінна науково-дослідна установа яка виконує повний спектр та повний цикл наукових досліджень в інтересах ВМС ЗС України.

Враховуючи досвід організації системи наукових досліджень в інтересах ВМС Сполучених штатів Америки, та принципи покладені в основу побудови системи наукових досліджень в інтересах ВМС ЗС України можна сформулювати першочергові кроки, щодо її удосконалення (Таблиця).

Таблиця

№ з/п	Недолік	Пропозиція
1	Відсутня науково-дослідна установа, основним завданням якої є провадження наукової діяльності на стратегічному рівні (доктринальні, концепційні, статутні нормативні документи тощо)	Створення в складі Центрального науково-дослідного інституту Збройних Сил України науково-дослідного управління (проблем застосування та розвитку Військово-Морських Сил) [11]
2	Відсутня науково-дослідна установа з покладеним на неї завданням щодо професійного, науково-обґрунтованого провадження випробувань зразків озброєння та військової техніки номенклатури ВМС [12]	Створення в складі Державного інституту випробувань і сертифікації озброєння та військової техніки (створений на базі Державного науково-випробувального центру Збройних Сил України) (м. Чернігів) науково-дослідного управління (проблем застосування та розвитку озброєння та військової техніки Військово-Морських Сил) [13]
3	У ВМС ЗС України відсутня повноцінна видова науково-дослідна установа, головним завданням якої має бути провадження наукової та науково-технічної діяльності в інтересах ВМС ЗС України	Створення наукового центру ВМС шляхом реформування науково-дослідного центру “Державний океанаріум” [8], на базі Інституту ВМС [9], або “з нуля”. Визначення йому повного спектру завдань необхідних для розвитку ВМС ЗС України
4	Підготовка наукових кадрів за спеціальностями необхідними для провадження освітньої діяльності в Інституті ВМС НУ “ОМА” здійснюється частково, або не здійснюється взагалі	Здійснення підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів при вищих навчальних закладах інших центральних органів виконавчої влади на договірній основі. Відкриття ад’юнктури у науковому центрі Військово-Морських Сил Збройних Сил України, який буде створено

Висновок. Наведений аналіз зазначених проблем та наявного досвіду дає підстави стверджувати, що система наукових досліджень в інтересах Військово-Морських Сил Збройних Сил України потребує реформування, або, як мінімум удосконалення. У статті запропоновано першочергові кроки щодо її удосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Основи військово-морської науки : підручн. / колектив авторів; за заг. ред. С. В. Яким'яка. – К. : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2014. – 244 с.
2. Капитанец І.М. Война на море. Актуальные проблемы развития военно-морской науки. — М.: Вагриус, 2001.
3. Наказ Міністерства оборони України “Про затвердження Положення про організацію наукової та науково-технічної діяльності у Збройних Силах України” від 27.07.2106 № 385.
4. USN office of Naval Research (ONR) Science & Technology Seal [Електронний ресурс] // Режим доступу до ресурсу: <https://www.onr.navy.mil>.
5. U.S. Naval research laboratory <https://www.nrl.navy.mil>.
6. Центральний науково-дослідний інститут озброєння та військової техніки Збройних Сил України: сайт Міністерства оборони України [Електронний ресурс] // Режим доступу до ресурсу: <http://www.mil.gov.ua/ministry/struktura-aparatu-ministerstva/czentralnij-naukovo-doslidnij-institut-ozbroennya-ta-vijskovoї-tehniki-zbrojnih-sil-ukraini.html>.
7. Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського [Електронний ресурс] // Режим доступу до ресурсу: <http://nuou.org.ua/>.
8. Науково-дослідний центр “Державний океанаріум”: Вікіпедія [Електронний ресурс] // Режим доступу до ресурсу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Державний_океанаріум.
9. Інститут Військово-Морських Сил Національного університету “Одеська морська академія”: сайт Національного університету “Одеська морська академія” [Електронний ресурс] // Режим доступу до ресурсу: <http://fvms.onma.edu.ua>.
10. Наказ Міністерства освіти і науки України “Про затвердження обсягу державного замовлення на прийом та випуск фахівців з вищою освітою для вищих навчальних закладів та робітничих кадрів для професійно-технічних навчальних закладів у 2017 році, що знаходяться у сфері управління Міністерства освіти і науки України” від 21.07.2107 № 1076.
11. Центральний науково-дослідний інститут [Електронний ресурс] // Режим доступу до ресурсу: <http://www.mil.gov.ua/zndi/>.
12. Інформаційно-консалтингова компанія «DEFENSE EXPRESS» [Електронний ресурс] // Режим доступу до ресурсу: <https://defence-ua.com/index.php/statti/2532-dnvtvts-zsu-patriotyzm-muzhnist-i-vytrymka-na-tsomu-trymayetsya-kolektyv>.
13. Урядовий портал . Єдиний веб-портал органів виконавчої влади [Електронний ресурс] // Режим доступу до ресурсу: <http://www.kmu.gov.ua/>

Стаття надійшла до редакції 22.01.18

Гордейчук В. В.

Институт Военно-Морских Сил Национального университета “Одесская морская академия”, Одесса

Усовершенствование системы научных исследований в интересах Военно-Морских Сил Вооруженных Сил Украины: организационный аспект

Резюме. Статья посвящена проблемам организации научных исследований в интересах Военно-Морских Сил Вооруженных Сил Украины как обязательной составляющей их полноценного развития.

Ключевые слова. Военно-Морские Силы; флот; научные исследования; научное учреждение.

V. Hordiichuk

Naval institute of the National University “Odessa Maritime Academy”, Odessa

Improvement of the scientific research system in the interests of the Navy of the Armed Forces of Ukraine: the organizational aspect

Resume. The article is devoted to the problems of organization of scientific research in the interests of the Navy of the Armed Forces of Ukraine as an obligatory component of their full-fledged development.

Keywords: Navy; fleet; science research; defense.